

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาถือว่าเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศ และเป็นสิทธิขั้นมูลฐานของทุกคนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่กล่าวว่า "บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการศึกษาอบรมเมื่อไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญ"¹ ชีวิตที่ขาดการศึกษาคือขาดการเรียนรู้และฝึกฝนอบรมย่อมเป็นชีวิตที่หย่อนสมรรถภาพและไร้ประสิทธิภาพ การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่ทำให้ชีวิตอยู่รอดปลอดภัยในสังคม สามารถปรับตัวและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ เป้าหมายของการศึกษาจึงเป็นสิ่งเดียวกันกับเป้าหมายของชีวิตและการจัดการศึกษาก็คือ "กระบวนการที่เป็นไปเพื่อรับใช้สังคมเพราะชีวิตเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม"²

การศึกษาสำหรับพระสงฆ์นั้นเกี่ยวพันกับการศึกษาของไทยมาโดยตลอด ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็นจุดกำเนิดแห่งวัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตของประชาชนชาวไทย นอกจากนี้แต่เดิมประชาชนก็ได้รับการศึกษาจากวัด โดยมีพระสงฆ์เป็นครูผู้สอนหนังสือและศีลธรรมจรรยา ในขณะที่เดียวกันพระสงฆ์ก็ต้องศึกษาพระปริยัติธรรมเพื่อทำหน้าที่เป็นศาสนทายาทหรือผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ระบบการศึกษาของประชาชนและพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน โดยมิรัฐให้ความสนับสนุนมาโดยตลอด³

¹ธีระพล อรรถะกลีกร และคณะ, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2535 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2538, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, 2538), หน้า 21.

²"นิตานวจนะ," พุทธจักร 37, 2 (กุมภาพันธ์ 2526): 2.

³กมล รอดคล้าย, "การศึกษาของสงฆ์," ไพบูลย์ 10, 2 (ธันวาคม 2532 - มกราคม 2533): 19.

ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระสงฆ์เคยมีบทบาทสำคัญ ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของบ้านเมือง จวบจนมีการปฏิรูปการศึกษาอย่างสมัยใหม่ ทางราชการได้เริ่มการประณตศึกษาขึ้นโดยแยกออกจากวัด การศึกษาจึงแยกออกเป็น 2 ระบบ คือ ระบบใหม่ ซึ่งรัฐให้การสนับสนุน กับระบบเดิมซึ่งไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ หากปล่อยให้พระสงฆ์จัดกันเองตามลำพัง ไม่อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐ และไม่จัดเข้าเป็นส่วนใดในโครงการหรือแผนการศึกษาใด ๆ ของรัฐ เป็นเพียงการสืบต่อสิ่งที่มีมาตามประเพณี⁴

เมื่อการศึกษาของฝ่ายบ้านเมืองมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เจริญรุดหน้ามาตามลำดับ มีมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนเกิดขึ้นมากมาย มีการศึกษาทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา มีการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีการพัฒนาด้านการเรียนการสอน ไปตามเทคโนโลยีสมัยใหม่ตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกันการศึกษาพระปริยัติธรรมมิได้มีการปรับปรุงแก้ไขทำให้ค่านิยมของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการศึกษาระยะปริยัติธรรมลดลงและเกิดความไม่มั่นใจต่อระบบการศึกษาสายปริยัติธรรมเดิมของคณะสงฆ์ จึงชวนชวนเรียนวิชาการและวิชาอื่นต่าง ๆ ทางโลกมากกว่าวิชาพระปริยัติธรรม⁵

ในส่วนการศึกษาของคณะสงฆ์นอกจากจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐแล้ว รัฐยังไม่ยอมรับว่าการศึกษาของคณะสงฆ์ตั้งแต่ลัดจัดขึ้นแบบตามบุญตามกรรมนั้น ล้วนเป็นประโยชน์ต่อลูกหลานคนจนซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบโดยตรงของรัฐ แต่เนื่องจากรัฐไม่ประสบความสำเร็จในด้านการศึกษาคือ ไม่สามารถกระจายโอกาสในทางการศึกษาให้ทั่วถึง ประชาชนไม่มีความเสมอภาคในทางการศึกษา ประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นห่างไกลและยากจน เข้าไม่ถึงระบบการศึกษาของรัฐ จึงอาศัยวัดซึ่งเป็นแหล่งการศึกษาตามประเพณีที่ถุกยกเลิแล้วเข้ามาบวชเรียน และเลื่อนฐานะทางสังคม เพราะในสังคมไทยนั้น การศึกษามีความหมายอย่างหนึ่งคือ เป็นเครื่องเลื่อนสถานะทางสังคม⁶

⁴ พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: จรณการนิมน์, 2529), หน้า 7-8.

⁵ ฝ่ายบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์, กองศาสนศึกษา, กรมการศาสนา, วิชาการพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2534), หน้า 4.

⁶ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531), หน้า 14.

จากสภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การศึกษาของพระสงฆ์นั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับสังคมมาโดยตลอด แต่เมื่อรัฐจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบขึ้น ความสัมพันธ์เกี่ยวกับการศึกษาโดยพระสงฆ์ลดน้อยลง จนเหลือเพียงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาเท่านั้น ซึ่งไม่ได้รับการดูแลอุดหนุนจากรัฐเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่รัฐได้รับประโยชน์จากการศึกษาของคณะสงฆ์ฝ่ายเดียว⁷

เมื่อการจัดการศึกษาของรัฐไม่สามารถสนองความต้องการได้อย่างทั่วถึง ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาเหล่านี้จึงต้องอาศัยประเพณีการบวชเรียนเป็นช่องทางในการเลื่อนสถานะทางสังคม และผู้บวชส่วนมากเป็นผู้ไม่มีความรู้ทั้งด้านสามัญและอาชีพเป็นพื้นฐานมาก่อน จึงต้องการศึกษาวิชาการต่าง ๆ ในระหว่างที่บวชเรียนอยู่ แต่เนื่องจากความต้องการของพระภิกษุสามเณรขัดแย้งกับแนวคิดของพระเถระผู้บริหารการพระศาสนา จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เป็นอันมาก ประกอบกับการขาดความเอาใจใส่และการสนับสนุนจากรัฐและความขัดแย้งทางความคิดในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ทำให้การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ประสบกับสภาพปัญหาต่าง ๆ คือ⁸

1. ปัญหาด้านการบริหาร

ความหลากหลายทางศึกษาของพระสงฆ์ เป็นความหลากหลายที่ปราศจากเอกภาพ ไม่มีจุดรวมในแง่ของการบริหารและจัดการ ไม่มีการวางแผนวางนโยบายที่แน่นอนก่อให้เกิดความขัดแย้งในความเห็น เช่น ความขัดแย้งระหว่างคณะสงฆ์ที่ยึดมั่นอยู่กับระบบเดิม คือ ปรัชยัตถธรรม กับฝ่ายที่เห็นว่าการศึกษาแบบเดิมไม่มีความหมายทั้งแก่ตัวเองและแก่พระศาสนาภายใต้สถานการณ์ทางสังคมในยุคนี้ ผู้เรียนฝืนใจเรียน ไม่ได้เรียนด้วยความรู้สึกประจักษ์ในคุณค่า

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวกับการบริหารคือ การขาดทุนและงบประมาณสนับสนุน เกิดความลักลั่นเช่น ในขณะที่การศึกษาระดับมัธยมศึกษาไม่ได้รับงบประมาณในระดับโรงเรียน

⁷ พระไพศาล วิสาโล, "พระสงฆ์กับการพัฒนาการศึกษาเพื่อชุมชน," วารสารการศึกษาแห่งชาติ, 22, 6(สิงหาคม - กันยายน 2531): 83.

⁸ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, "ปัญหาการศึกษาคณะสงฆ์และทางออก," มติชน (10 กรกฎาคม 2537): 8.

และสำนักเรียน การศึกษาในส่วนที่คณะสงฆ์เป็นเจ้าของเป็นผู้จัดการโดยตรง อย่างเช่น ปรียัติธรรมและการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งควรถือว่าเป็นแกนหลักของการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรจำนวนปีละประมาณ 200,000 รูป (นับเฉพาะผู้ที่เรียน ไม่รวมผู้ที่ไม่เรียนหรืออยู่ในระบบอื่น) นั้น ได้รับงบประมาณสนับสนุนรวมกันทั้งหมดน้อยกว่าโรงเรียนมัธยมที่มีสำนักเรียนประมาณ 1,000 คน

2. ปัญหาด้านหลักสูตร

การศึกษาของคณะสงฆ์มีหลายรูปแบบ หลักสูตรจึงกระจายกระจัดกระจาย เป็นเอกเทศจากกัน ไม่มีการเชื่อมประสานที่ตีระหว่างกัน ขาดหลักสูตรศาสนศึกษาขั้นพื้นฐานระยะสั้น ทำให้การบวชโดยไม่ได้เรียนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้ประเพณีการบวชเรียนเปลี่ยนแปลงไป ผู้บวชในระยะยาวลดน้อยลงเหลือเพียง 1 เดือน 15 วัน และ 7 วัน เป็นต้น และมีผู้บวชเมื่อสูงอายุจำนวนมากขึ้น ผู้บวชประเภทนี้ไม่มีความมุ่งหมายในทางการศึกษา ซึ่งคณะสงฆ์ไม่ได้จัดเตรียมหรือปรับปรุงให้มีหลักสูตรพระปริยัติธรรมระยะสั้นแบบต่าง ๆ ให้เหมาะกับผู้เข้ามาบวชจึงเป็นการบวชที่ไม่มีการเรียนทำให้คุณค่าของการบวชลดน้อยลง อาจทำให้เกิดผลเสียแก่ชีวิตผู้บวช แก่พระศาสนา และแก่สังคม นอกจากนั้นยังไม่มีหลักสูตรศาสนศึกษาสำหรับสนองรับแนวโน้มใหม่ในการบวช สำหรับคนรุ่นหนุ่มสาวที่มีการศึกษาที่หันมาสนใจทางศาสนามากขึ้น บางส่วนออกบวชโดยตั้งใจที่จะศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติในทางธรรมอย่างแท้จริง แต่คณะสงฆ์ยังไม่มีหลักสูตรที่เหมาะสมที่จะรองรับผู้บวชในแนวโน้มนี้

คณะสงฆ์มีการศึกษาสูงสุดเพียงชั้นปริญญาตรี ไม่สามารถขยายศาสนศึกษาให้สูงขึ้นในชั้นปริญญาโทและเอกในประเทศของตน และไม่เปิดโอกาสให้นักศึกษาต่างประเทศเข้ามาศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา เป็นสภาพที่ไม่เหมาะสมกับฐานะของคณะสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำในการศึกษาพระพุทธศาสนา และไม่สมกับความสำเร็จของนานาประเทศว่าประเทศไทยเป็นศูนย์กลางแห่งกิจการพระพุทธศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองที่สุด

3. ด้านการเรียนการสอนและการวัดผล

ปัญหาสำคัญอยู่ที่หลักสูตรปริยัติธรรมแผนเดิม คือแผนกธรรมและบาลี การเรียนการสอนยังใช้วิธีการแบบโบราณ ขาดแคลนครูผู้สอน มีนักเรียนจำนวนมากที่เข้าสอบโดยไม่ได้เรียน คณะสงฆ์ไม่ถือเป็นความรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอน รับผิดชอบเฉพาะการสอบเท่านั้นและการจัดการสอบก็มีวัตถุประสงค์แอบแฝงที่จะให้เป็นการกักพระเณรไว้มากกว่าวัดความเข้าใจและความคิด

4. ด้านคุณภาพและสัมฤทธิ์ผล

จากการวิจัยของเมธี พงศ์โสภา^๑ และพระมหามณฑเฑียร อีรานนุโท(จารังกิจ)^{๑๐} ในเรื่องการดำเนินการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคเป็นอย่างมากในด้านการบริหาร หลักสูตร การเรียนการสอน และการวัดผล อันเป็นผลมาจากการไม่ได้รับความเอาใจใส่อย่างจริงจังจากรัฐและคณะสงฆ์

เนื่องจากหลักสูตรและการเรียนการสอนไม่ดี จึงส่งผลให้คุณภาพการศึกษาของพระสงฆ์โดยเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ในระดับต่ำ ไม่สามารถสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพด้านศีลาจารวัตรยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ไม่ส่งเสริมจิตสำนึกในความรับผิดชอบ ศาสนศึกษาเท่าที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่จะดำรงรักษาและเชิดชูพระศาสนาได้ด้วยดีในสภาพปัจจุบัน ไม่ช่วยให้พระภิกษุสามเณรอุทิศตนต่อพระธรรมวินัยมากขึ้น

จากสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับการศึกษาของคณะสงฆ์ ย่อมมีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทยด้วย ดังที่เสฐียรพงษ์ วรรณปก^{๑๑} กล่าวว่า

ตัวจักรที่สำคัญในอันที่จะสืบอายุพระพุทธศาสนาคือ พระสงฆ์ เนื่องด้วยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนที่จะปรินิพพาน ได้ทรงมอบชะตากรรมของศาสนาไว้กับพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งภิกษุสงฆ์นับเป็นอันดับแรกที่กุมชะตาหรือรับผิดชอบในเรื่องความเป็นความตายของพระศาสนา ศาสนาจะเสื่อมหรือจะเจริญขึ้นอยู่กับพระสงฆ์เป็นสำคัญ หน้าที่ของพระสงฆ์โดยหลักใหญ่ มีอยู่ 3 ประการ คือ

^๑ เมธี พงศ์โสภา, "ปัญหาการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาของสงฆ์," (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2526), หน้า 210.

^{๑๐} พระมหามณฑเฑียร อีรานนุโท(จารังกิจ), "การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ. 2489-2530)," (ปริญญาานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย สภาการศึกษากรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2534), หน้า ง-จ.

^{๑๑} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, "การศึกษาของพระสงฆ์" พุทธศาสนา : ทศนและวิจารณ์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ม.ป.ท.), หน้า 120-121.

1. การศึกษาปริยัติ
2. การปฏิบัติตามที่ได้อศึกษามา
3. การเทศนาสั่งสอนประชาชน

พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่นี้ไปตามลำดับ เพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

ฉะนั้นการศึกษาปริยัติจึงเท่ากับเป็นก้าวแรกแห่งการสืบอายุพระพุทธศาสนา และเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเจริญและความเสื่อมของพระศาสนา¹² และจากแนวทางการพัฒนาประเทศ ในอนาคตตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535-2539) ที่กล่าวถึงความต้องการการพัฒนาของประเทศในอนาคต ที่ต้องการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมทางสังคม วัฒนธรรมและการเมือง ล้วนมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงซึ่งกันและกันและมีจุดร่วมที่สำคัญที่สุด คือต้องอาศัยการศึกษา เป็นปัจจัยหลักในการตอบสนองความต้องการทั้ง 4 ด้านนี้ การศึกษาเป็นกระบวนการในการพัฒนาที่มีความสำคัญในฐานะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ให้เจริญก้าวหน้าไปในทิศทางที่เหมาะสม¹³

ผลจากการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ประกอบกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา อันเป็นผลพวงมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว ระบบข่าวสารข้อมูลที่ทันสมัย สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของคนมากขึ้น แต่การจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ของคณะสงฆ์ ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของพระพุทธศาสนาและการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเสฐียรพงษ์ วรรณปก¹⁴ กล่าวว่า "...ถ้าจะเปรียบแล้วชาติกับศาสนา ก็เปรียบเสมือนเพื่อนร่วมเป็นร่วมตาย ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาจนลืมนั่นไม่ลง จึงมีคำพูดอยู่

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 121.

¹³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงานกฤษฎีกา, แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539), (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2535), หน้า 9.

¹⁴ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, "การศึกษาของพระสงฆ์" พุทธศาสนา : ทศนุและวิจารณ์, หน้า 120.

เสมอว่า ผู้ใดทำลายชาติ ผู้นั้นชื่อว่าทำลายศาสนาด้วย ผู้ใดทำลายศาสนาผู้นั้นก็ชื่อว่าทำลายชาติด้วย..."

จากเหตุผลในด้านสภาพการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ ความสำคัญของการศึกษาพระภิกษุสามเณรที่มติดอกการสืบต่ออายุพระพุทธรศาสนา ความสำคัญระหว่างพระพุทธรศาสนากับความอยู่รอดของประเทศชาติประกอบกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต ตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 นั้น ในฐานะที่การศึกษาของพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ในสังคม และมีความสำคัญต่อการศึกษาของชาติเช่นกัน ถึงแม้ว่าจะไม่เคยระบบการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ไว้ในแผนการศึกษาใด ๆ ของชาติมาก่อนก็ตาม จนกระทั่งมีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 การศึกษาของสงฆ์ได้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาของชาติที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2535 ในหมวดที่ 2 ข้อ 4 ข้อ 4.6 ว่า

การศึกษาของพระภิกษุสามเณร นักบวชและบุคลากรทางศาสนา เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเสริมให้ภิกษุสามเณร นักบวชและบุคลากรทางศาสนามีความเป็นผู้นำทางปัญญา จิตใจ และศีลธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีและมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมและพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่คนในสังคม ตลอดจนเป็นผู้นำหรือมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเสริมสร้างวัฒนธรรมของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม"¹⁵

ในหมวดที่ 3 ของนโยบายการศึกษา ข้อที่ 16 ว่า"ส่งเสริมการศึกษาของภิกษุสามเณร นักบวชและบุคลากรทางศาสนา เพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นผู้นำในการปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมให้แก่บุคคลและสังคม"¹⁶

แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลมาให้การยอมรับการศึกษาของพระภิกษุ สามเณรอีกครั้งหนึ่งว่าจะเป็นผู้มีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่คนในสังคมและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ แต่ต้องอาศัยพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ ความสามารถในการปลูกฝัง

¹⁵ แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535, (อัคราเนา, ม.ป.ท.), หน้า 8.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

คุณธรรม จริยธรรมต่าง ๆ เหล่านั้นซึ่งจากการวิจัยของ สายทิพย์ จิตตมาศ¹⁷ มนัส เกิดปรากฏ¹⁸ และ ดวงพร สุขศิริวัฒน์¹⁹ พบว่า การจัดการศึกษาในรูปของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้ให้โอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ปรับปรุงการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณรให้ดีขึ้น สร้างพระภิกษุสามเณรให้เป็นผู้นำชุมชนและให้บริการด้านต่างๆ แก่สังคม

จากเหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ ที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริงนั้น ควรมีรูปแบบอย่างไร โดยการวิจัยครั้งนี้มุ่งประเด็นเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา คาดการณ์แนวโน้มการจัดการระบบการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ภายใน 20 ปีข้างหน้า คือภายในปีพุทธศักราช 2556 แล้วนำมาวิเคราะห์แนวคิดจัดเป็นระบบเพื่อให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ เพราะข้อมูลในอนาคตนั้นถ้าได้มาด้วยวิธีการที่เป็นระบบระเบียบก็จะเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ที่อาจนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจในการวางแผนกำหนดนโยบาย หรือเป็นแนวทางสำหรับเสนอแนะแก้ไขป้องกัน มิให้สถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาเกิดขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เข้าใจสภาพปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถใช้ข้อมูลที่ได้นั้นเป็นแนวทางสร้างสรรค์อนาคตที่พึงประสงค์อีกด้วย "เพราะโลกในอนาคตจะเป็นอย่างไร ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจและการกระทำของมนุษย์เอง"²⁰ การเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตนั้น"จะช่วยเตรียม

¹⁷ สายทิพย์ จิตตมาศ, "บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในสังคมไทย 2489-2526," (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), บทคัดย่อ ง-จ.

¹⁸ มนัส เกิดปรากฏ, "พัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), บทคัดย่อหน้า ง-ช.

¹⁹ ดวงพร สุขศิริวัฒน์, "พัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย พ.ศ. 2527-2534," (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา ภาควิชาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2536), หน้าบทคัดย่อ.

²⁰ นาทยา ปิลันธนานนท์, อนาคตศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2526), หน้า 40.

มนุษย์ให้มีความพร้อมที่จะเผชิญกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง"²¹ ความสำคัญของประโยชน์ที่จะได้จากการศึกษาข้อมูลที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาคือ เนื้อหาทิศทางหรือแนวโน้มการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ภายใน 20 ปีข้างหน้า คือปีพุทธศักราช 2556 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อวงการการศึกษาของพระสงฆ์ และเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์แนวโน้ม แนวคิด จุดมุ่งหมาย การจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ภายในสองทศวรรษหน้า

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ทำการวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้ม แนวคิด จุดมุ่งหมาย การจัดระบบการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ภายใน 20 ปี ข้างหน้า โดยวิเคราะห์ สังเคราะห์ จากความคิดเห็น ตามการคาดการณ์ของผู้เชี่ยวชาญ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์และนักวิชาการ
2. การวิจัยครั้งนี้กำหนดระยะเวลา ภายในปีพุทธศักราช 2556 หรือภายในสองทศวรรษหน้า ซึ่งเวลา 5 ปี ถึง 20 ปีข้างหน้า "เป็นอนาคตระยะกลาง สามารถสร้างขึ้นได้จากการตัดสินใจตั้งแต่ปัจจุบัน"²²
3. การวิจัยใช้เทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) จำนวน 3 รอบ ในการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม
4. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยภาพรวมของการศึกษาสำหรับพระสงฆ์

²¹ จุมพล พูลภัทรชีวิน, "อนาคตศึกษา: ความรู้และความเข้าใจพื้นฐาน," วารสารครุศาสตร์ 19, 1-2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2533): 86.

²² Earl Joseph. อังถึงใน นาทยา บิลันธนานนท์, อนาคตศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอเดียสโตร์, 2526), หน้า 61.

4. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวนอย่างน้อย 30 ท่าน
 - 4.1 ผู้เชี่ยวชาญที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนและ/หรือมีหน้าที่จัดการศึกษา และ/หรือ วางแผนการจัดการศึกษาโดยตรงทั้ง คณะสงฆ์ และฆราวาส
 - 4.3 นักวิชาการสาขาต่าง ๆ ที่มีผลงานด้านการศึกษาเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และ/หรือผู้ที่มีผลงานเกี่ยวกับการศึกษาของพระสงฆ์ที่รู้จักกันโดยทั่วไป

5. ตัวแปรที่ศึกษา ศึกษาแนวโน้มของการศึกษาของพระสงฆ์โดยพิจารณาจาก²³
 - 5.1 แนวคิดทางการศึกษาสำหรับพระสงฆ์
 - 5.2 จุดมุ่งหมายทางการศึกษาสำหรับพระสงฆ์
 - 5.3 การจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ ประกอบด้วย
 - 5.3.1 หลักสูตร
 - 5.3.2 ผู้เรียน
 - 5.3.3 ผู้สอน
 - 5.3.4 การจัดการเรียนการสอน
 - 5.3.5 การวัดและประเมินผล
 - 5.4 การบริหารงานการศึกษาสงฆ์ ด้าน
 - 5.4.1 อาคารสถานที่
 - 5.4.2 บุคลากร
 - 5.4.3 งบประมาณ

6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 การจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ในปัจจุบัน
 - 6.2 อนาคตศึกษาและการวิจัยอนาคต
 - 6.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

²³ ปรึษาจาก Ballantine, Jeanne H., *The Sociology of Education: A Systematic Analysis*, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey 07632. United State of America, 1983, p.16-19.

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. วัน เวลา ในการให้สัมภาษณ์ และตอบแบบสอบถาม ไม่มีผลต่อความเชื่อถือของความคิดเห็น
2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา ให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถามอย่างมีอิสระ
3. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเต็มใจ มั่นใจ ตั้งใจในการให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม
4. รูปแบบการจัดการศึกษาของพระสงฆ์เป็นการคาดการณ์ของผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. แนวโน้ม หมายถึง ความเป็นไปได้ของการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ ตามการคาดการณ์ของผู้เชี่ยวชาญ ในการวิจัยครั้งนี้
2. การศึกษาสำหรับพระสงฆ์ หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ ที่คณะสงฆ์ หรือรัฐ เป็นผู้จัด มีระบบการจัดการศึกษาที่แน่นอนและมีพระสงฆ์เป็นผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย
 - 2.1 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี
 - 2.2 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ
 - 2.3 การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วย

- 1) แนวคิดทางการศึกษาสำหรับพระสงฆ์
- 2) จุดมุ่งหมายทางการศึกษาสำหรับพระสงฆ์
- 3) การจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ ประกอบด้วย
 - (1) หลักสูตร
 - (2) ผู้เรียน
 - (3) ผู้สอน
 - (4) การจัดการเรียนการสอน
 - (5) การวัดและประเมินผล

4) การบริหารงานการศึกษาสงฆ์ ประกอบด้วย

- (1) ด้านอาคารสถานที่
- (2) ด้านบุคลากร
- (3) ด้านงบประมาณ

4. แนวคิดทางการศึกษา หมายถึง ความคิด ความเชื่อ ความเห็น เกี่ยวกับการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ภายในสองทศวรรษหน้า

5. จุดมุ่งหมายทางการศึกษา หมายถึง เป้าหมายที่ผู้ช่วยชาฎาทางการศึกษาคาดว่า จะใช้ดำเนินการในการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังผู้เรียน เพื่อยังประโยชน์ให้ผู้เรียน มีคุณลักษณะ และคุณสมบัติตามที่ตั้งไว้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ผู้สนใจด้านการศึกษาได้รู้ถึงแนวโน้ม แนวคิด จุดมุ่งหมาย การจัดการศึกษา สำหรับพระสงฆ์ภายใน สองทศวรรษหน้า จากการคาดการณ์ของผู้ช่วยชาฎาทางการศึกษา
2. ได้แนวคิดและข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการประกอบการวางแผน ปรับปรุงการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ทั้งในปัจจุบันและอนาคตให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น